

особливостями. Скажімо, такі елементи правоохоронного механізму як управління (всіх рівнів) залізничної і водної міліції виявилися малоефективними, інертними, неініціативними [3].

Насамкінець, необхідно зазначити, що організаційна структура правоохоронних органів у цей період видозмінювалась досить часто. Це пояснювалось як реалізацією керівництвом НКВС загальнодержавної концепції режиму економії, спрощення й здешевлення державного апарату, так і інтенсивним пошуком нових, більш ефективних організаційних форм.

Список бібліографічних посилань

1. Михайленко, П. П., Кондратьєв Я. Ю. Історія міліції України у документах і матеріалах : у 3 т. Київ : Генеза, 1997. Т. 1: (1917–1925). 1997. 499 с.
2. Шевченко А. Є. Проблеми становлення залізничної та водної міліції України в перші роки радянської влади. *Вісник Запорізького юридичного інституту*. 2005. № 1. С. 270–275.
3. Шевченко А. Є. Організаційно-правові аспекти становлення та адміністративної діяльності спеціальних підрозділів НКВС України на транспорті у кінці 20-х – середині 40-х рр. XX ст. / Нац. акад. наук України ; Ін-т історії України ; Донец. юрид. ін-т МВС при Донец. нац. ун-ті. Київ, 2005. 468 с.

Одержано 01.11.2019

УДК 343.98

Анна Миколаївна ПРОЦЕНКО,

*аспірант Харківського науково-дослідного інституту
судових експертиз ім. Засл. проф. М.С. Бокариуса*

ІНІЦІАТИВА СУДУ В ПРОВЕДЕННІ ЕКСПЕРТИЗИ

Проведення експертизи в суді обумовлено рядом особливостей. В стадії підготовчого провадження або в процесі судового розгляду виникають різні ситуації, що обумовлюють необхідність проведення експертизи, виклик у судові засідання експерта, який проводив експертизу під час досудового розслідування, або обізнаної особи для проведення нової експертизи.

Розглянемо можливості суду у призначенні експертизи. Ініціатором залучення експерта в суді згідно ст. 332 КПК України є сторони кримінального провадження, потерпілий, суд. Однак право суду за своєю ініціативою доручити проведення експертизи обмежено лише трьома випадками: 1) суду надані кілька висновків експертів, які суперечать один одному, а допит експертів не дав змоги усунути виявлені суперечності; 2) під час судового розгляду виникли підстави, передбачені ч. 2 ст. 509 КПК; 3) існують достатні підстави вважати висновок експерта (експертів) необґрунтованим чи таким, що суперечить іншим матеріалам справи або викликає інші обґрунтовані сумніви в його правильності. Обмеження можливості суду у дорученні проведення експертизи за власною ініціативою пояснюється найчастіше принципами незалежності та безсторонності суду, змагальною побудовою кримінального процесу, відсутністю у суду особистих інтересів. Під таким кутом зору суду, дійсно, немає необхідності докладати зусиль до встановлення істини, заповненню прогалин розслідування, тому це повинні робити в своїх інтересах сторони обвинувачення і захисту. Роль суду в змагальному процесі полягає у визначенні допустимості, достовірності та достатності доказів і, на цій основі, – доведеність чи недоведеність обвинувачення. На цій підставі, як вказує Ю. М. Мирошніченко, більшість суддів схиляються на сторону обвинувачення або захисту, але не тому, що перевірили їх правоту або неправоту, а тому що одна з них була більш переконлива, підготовлена, мала для цього більше ресурсів і можливостей [1, с. 13].

Активність суду в доказовій діяльності розцінюється як порушення принципу змагальності, спроба суду встати на сторону обвинувачення або захисту. При цьому не враховується, що на суді лежить обов'язок винесення обґрунтованого, законного і справедливого вироку. Принцип змагальності передбачає дотримання певного балансу під час здійснення доказової діяльності суду першої інстанції між повноваженнями суду по доказуванню і правами сторін за поданням доказів. Відомий процесуаліст XIX – початку XX століття І. Я. Фойніцький, розглядаючи функції суду, зробив висновок про те, що не підлягає сумніву можливість прояву ініціативи з боку суду поповнювати кримінальне провадження іншими доказами, пропущеними обвинувальним актом [2, с. 422]. Під час здійснення правосуддя суд не пов'язаний з висновками слідчого та прокурора, тому правовий механізм втілення принципу забезпечення доведеності вини, який проголошений в п. 3 ч. 3 ст. 129 Конституції України, реалізується в режимі змагальності сторони обвинувачення і сторони захисту при повній нейтральності суду. До юридичного змісту принципу судочинства забезпечення доведеності вини обвинуваченого відноситься обов'язок суду створити сторонам необхідні умови для реалізації їхніх процесуальних прав та виконання процесуальних обов'язків відповідно до ч. 6 ст. 22 КПК України. Розвиток принципу змагальності в рамках реформи кримінального правосуддя сприймається як протилежність активності суду під час вирішення питань з кримінальних проваджень, що не відповідає сформованій системі правосуддя, традиціям здійснення правосуддя в Україні.

На нашу думку суд не просто арбітр у спорі між сторонами обвинувачення та захисту. Він не має права прийняти рішення у кримінальному провадженні тільки на тій підставі, що сторона обвинувачення не зуміла з тих чи інших причин належним чином підтримати обвинувачення в суді або сторона захисту не змогла справитися зі своїми

обов'язками. Суд повинен прийняти рішення у кримінальному провадженні відповідно до дійсної правоти тієї чи іншої сторони для того, щоб винести законне, обґрунтоване і вмотивоване рішення на підставі об'єктивно з'ясованих обставин (ст. 370 КПК України). на необхідності суду активно брати участь у процесі доказування. Вказане кореспондується із «Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод» (в редакції 2013 р.), що ратифікована Україною, в ст. 6 якої наголошується, що кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи судом, який «встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення».

Ми приєднуємося до тих науковців, які наполягають на тому, що суд повинен займати активну роль в збиранні доказів під час судового розгляду кримінальних проваджень з метою встановлення всіх обставин вчиненого злочину. Отже, вимоги процесуального закону не слід сприймати однобічно – хоча суд і повинен зберігати нейтральність, однак при цьому він зобов'язаний активно діяти на виконання своїх функцій. На нашу думку на рішення суду не може впливати неспроможність прокурора належним чином доказово забезпечити і підтримати обвинувачення, невміння або небажання захисника виконувати свої функції.

Вирок повинен ґрунтуватися не на процесуальній істині, встановленій на підставі доказів, наданих однією із сторін, а на об'єктивній або матеріальній істині, тобто такої, яка отримала фактичне підтвердження у відбитті реальної дійсності, що мала місце в минулому [3, с. 539]. Вважаємо, що виходячи з кінцевої мети кримінального провадження – повного і неупередженого судового розгляду (ст. 2 КПК України), для подолання сумнівів, отримання достовірного знання, необхідного для прийняття обґрунтованого рішення, суд має право і зобов'язаний за певних обставин вжити заходів для отримання нових і перевірки наявних доказів з власної ініціативи [4, с. 219–222].

Підсумовуючи викладене, можна дійти висновку, що в ситуації пасивності сторін кримінального провадження та потерпілого, відсутності підстав залучення експерта судом, але в разі необхідності встановлення певних обставин правопорушення суд має право призначити експертизу за своєю ініціативою.

Список бібліографічних посилань

1. Мирошніченко Ю. М. Правові і тактико-організаційні основи судового розгляду кримінальних справ : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2011. 238 с.
2. Фойницький І. Я. Курс уголовного судопроизводства : в 2 т. СПб. : Альфа, 1996. Т. 1. 446 с.
3. Теория доказательств в советском уголовном процессе / отв. ред. Н. В. Жогин. М. : Юрид. лит., 1973. 736 с.
4. Щербаковский М. Г. Проведения та использования судебных экспертиз у кримінальному провадженні : монографія. Харків : В деле, 2015. 560 с.

Одержано 31.10.2019

УДК 351.74

Тетяна Анатоліївна ПУЗАНОВА,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри правового забезпечення

господарської діяльності факультету № 6

Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0002-6658-6054>

ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА ЯК КЛЮЧОВА ЗАСАДА ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОХОДЖЕННЯ СЛУЖБИ В ОРГАНАХ НАЦІОНАЛЬНІЙ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

В умовах пошуку оптимальної моделі системи публічної влади проблема визначення принципів організації та проходження служби в Національній поліції України є надзвичайно актуальною. Принципи є результатом наукового пізнання, при цьому слід враховувати, що не всі закономірності, відносини і взаємозв'язки служби в поліції сьогодні досліджені та сформульовані у вигляді принципів. Практична дія принципів не залежить від них самих, а повністю визначається ставленням до них людей. Розвиток державної служби в Нацполіції, як ефективного механізму здійснення функцій та завдань державного управління передбачає ефективне використання людських ресурсів на основі всебічного розвитку особи, підвищення рівня її професіоналізму, реалізації здібностей та особистих інтересів державного службовця в процесі трудової діяльності. Служба органах Нацполіції ґрунтується на основі законодавчо визначених принципів, які визначають основні риси, сутність, зміст і значення державної служби.

Принципи повинні об'єктивно відображати сутність служби в поліції, її найбільш важливі риси; вони розкривають загальний характер управлінської, виконавчої та іншої адміністративної діяльності державних службовців; закріплюють їх у нормах, які входять до правового інституту державної служби. Дані принципи встановлюють важливі закономірності в системі організації та проходження служби в поліції. Вони зумовлюють значущість, закономірність та соціальну цінність відносин, які виникають у системі служби. Відсутність правових принципів може тягнути за собою появу в ній елементів бюрократизму в гіршому значенні цього слова, неорганізованості, беззаконня, несправедливості [1, с. 34].

Варто відзначити, що в системі відповідних принципів ключове місце належить конституційним принципам, до змісту яких в юридичній літературі вже склалося певне уявлення. Заслужують на увагу праці вчених, у яких досліджується ця наукова категорія. Так, наприклад, А. С. Прудніков і Х. А. Андріашин, які підкреслюють, що конституційні принципи відображають основні тенденції та закономірності управління, визначають головні напрями